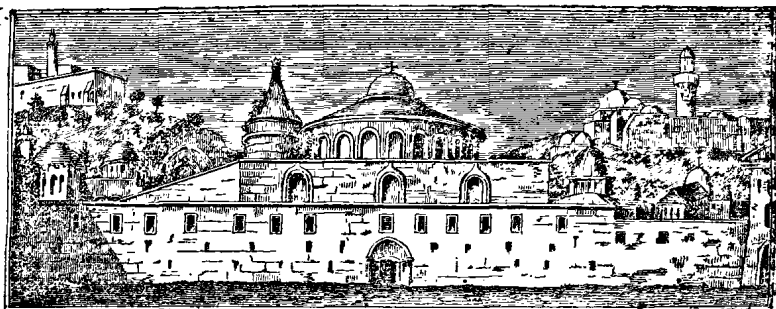

Մ Ի Յ Ն

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ՀԱՐՈՐԻ ՏԱՐԻ
ԹԻԻ 5.

ՄԱՅՍ 31.
1869.

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՄՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐԺԱՆԻ ՆՈՐ ԽՆԳԻՐ

ԹԻԳԵՏ Սիօնի նախնութայ թու
սիլ աւետան էինք մեր արդոյ ըն-
թերցողաց թէ՛ Սրբազան տեղեաց
տօնական հանգէսները այս տարի կա-
տարուեցան ամենայն խաղաղութե-
րի մխիթարութիւն աւխտաւորաց և ի
փառս Քրիստոսնութեան սակայն հա-
զիւ թէ քանի մի օր անցած էր Սի-
ոնի աւետաբեր թուոյն հրատարակու-
թենէն ղկնի, և ահա յանկարծ նոր
խնդիր մի երեւան ելաւ և գրաւեց
ամենուն ուշադրութիւնը և լայն խոր-
դիրը, որ դժբաղդաբար տակաւին կը
շարունակի, այսպէս սկսաւ ։

Սիսոյ Ցին, գիշերուան ժամը Ցին,
մեր լրժանապատիւ միաբաններէն
Շննդեան վանուց տեղուչ թաղէոք

վարդապետն լրաբերցի իւթղէհէ
մէն սուրբ լրժոռս գաղով յայանեց
թէ՛ Շննդեան սղրի հիւսիսային կող-
մին լառիական դռնէն հրդեհ սկսե-
լով կարդաւ այրեր է խախնաց դը-
րան վարդայրը, միջնավայրի առաջ
տաղի վարդայրը, որ երեք աղգաց կը
պատկանի, աւագ սեղանի վարդայ-
րը, և այդ ու Յունաց քանի մի պատ-
կանները և ընդ նմին փոկերը այր-
ուելով թափուեր են բաւականին
կանթեղներով լրժանապատիւ տեղուչ
յայանեց նմանապէս որ այս նախա-
տական անցքը պատահած է գիտմամբ
որոյ պատճառաւ խախնաց և Յուն-
աց տեղաւորները մէկմէկ կը մեղադ-
րեն իրարեւ թեքաղիք այս բանի ։

իրիտունէական իրողութեան :

Այն անակնկալ լըյն վրայ, իսկայն առանց ժամանակ կորուսանելու, Մթուոյս աւագ Թարգման Մրժ. Սատթէոս վարդապետն ինքզինէմ զըլըւեցաւ. իսկ հետեւեալ օրը քաղաքիս վսեմ՝ Նաղիֆ Փաշան, Մթուոյս Սմէն, Պատրիարքը և Գեր. Սմէոն եւ պիսկոպոսը, Յունաց Պատրիարքը իւր պաշտօնական անձինքներով և նմա նապէս Գաղղիայուոց հիւպատոսը և ատենադպիրը աճապարեցին ինքզինէմ, ուր երկուր. բանախօսութենէն զկնի, առանց հրկիզութեան աղբիւրը որոնուելու, որոշուեցաւ որ նոր փառագոյններ, պատկերներ և կանթեղներ կախուին ըստ առաջին բանակութեան և ըստ սեպհականութեան իւրաքանչիւր ազգի : Սակայն Ստոնք, ընդ որս Գաղղիական Հիւպատոսը, պնդեցին թէ՛ բացի իրենց դրան վառագուրէն՝ միջնախորի վարագոյնն ևս իրենց կը պատկանի և իրենք պարտական են նորոգել : Սեր և Յունաց Պատրիարքները ընդդիմացան այս նոր երեւոյթ արտօնութեանը, առարկելով որ նոյն վարագոյրը երեք ազգաց կը պատկանի. Հետեւապէս այս ընդդիմախօսութեան պատճառաւ միջնախորի վարագուրի նորոգութեան խնդիրը կախ մնաց և միւս վարագուրները, պատկերները և կանթեղները կախուեցան ըստ սեպհականութեան իւրաքանչիւր ազգի, թէպէտ և Ստոն վարդապետները զայրագին ընդդիմութիւններ ցուցին Հայոց սեպհականութեանց զետեղուելու մասին : Սոսացանք ասել, որ երկարատե բանախօսութեան միջոցին Ստոնք կը ջանային և կը պնդէին արձանագրութեան առնուլ միայն ներկայ գտնուած սեպհականութիւնները ըստ իւրաքանչիւր ազգի. սակայն այս առարկութիւնը

ապօրինի համարուելով արձանագրութեան յառաջ քան հրդեհը դանդաղած սեպհականութիւնները և ըստ այնմ սնորհիւնեցաւ :

Հաղիւ թէ 12 օր անցած էր այն սնորհիւնութեան վրայ, յանկարծ ըւր հասաւ թէ՛ Հայոց եօթն պատկերները և Յունաց մէկ պատկերն (գուցէ սխալմամբ) դողցուած են և Նընդեան տեղւոյն արծաթեայ աստղանիշ կերտուածի մէկ բեւեռը հանուած : Սերտին երեք ազգաց կողմէն պաշտօնական անձինք ինքզինէմ դիմեցին և Հայք առանց գողը և գողօնը որոնելու՝ կամեցան նոր պատկերներ կախել գողցուածներուն տեղ : Ասկայն Ստոնք իսպառ ընդդիմացան, յառաջ բերելով թէ՛ մինչեւ որ միջնախորի վարագոյրը չնորոգուի իբրեւ ըստինական սեպհականութիւն : Հայք իրաւունք չունին իրենց պատկերները կախելու : Սոս տեղէն խնդիրը առաւել ծանր կերպարանք առաւ և Փաշայի կողմէն պահապան զօրք զրկուեցաւ ինքզինէմ և հեռագրուեցաւ ի Պօլս Ս. Իրան՝ այս դժպատեհ անցքին դարման մատուցանելու : Հեռագրի պատասխանը չնորսա Ստոնաց գալով Հայոց եւ Յունաց կողմէն տփգոհութիւն բարձրացաւ : Փաշան օտիպուեցաւ վերստին հեռագրել և ցարդ պատասխանելն կրօպատուի : Հետեւապէս ըստինական ընդդիմութենէն պարզապէս կերեւի, որ հրկիզութեան աղբիւրն ևս ըստինական է (թէպէտ և իրենք թելադիր կը համարեն Յոյները). վասն զի Լուրդայի մէջ Ստոն կրօնաւորութիւնը իրիտ անարգել զօրանալու վրայ է Պաղեստինի մէջ : Սոս այժմ իրաց վիճակը այսպէս է— Ստոնք կը խրոխտան, Յոյնք գողցես անտարբեր են, Հայք կը տագն

նապին, Հայոց պատկերները առանց կախուելու մնացած են, զորական պահապանները տաճարի մէջ կը հրակեն, երեք ազգաց սեպհական վարու գուրի նորոգութեան խնդիրը բռնաբարութեան ենթակայ է, ոչ որ չհամարձակիր Օսմանեան այլը իջնել, բայց միայն երեք ազգաց պատարա գիշերը և ժամարարութեան սպառաւորները:

Խնդիրը այս վիճակին մէջ է, ուստի և մենք դարձեալ այն վիճակին մէջ թողլով սակաւ ինչ խորհրդածեմք:

Վիճակը Վնդիոյ եպիսկոպոսական և Սուսիոյ (Թոմար) եկեղեցեաց մէջ միութեան առարկութիւններ կը յուզուին, մինչդեռ տարի մը չը կայ որ Սուսական եկեղեցին զատկական սցեդութեանց առթիւ Հայոց եկեղեցիէն դարերով մերժուած միութեան խնդիրը արծարծել կը ջանար. մինչդեռ Վատիկանի պալատէն պապական կոնդակներ կըստուին և զանազան ազգաց եկեղեցական գլխաւոր պաշտօնեայքը ի ժողով կը հրաւիրուին քրիստոնէական ընդհանուր միութեան վրայ խորհելու, և ահա միւս կողմէն եկեղեցական սպաններ կը հրդեհեցուն և գողութեամբ կ'անյայտին Նիթիէնէ մի Օսմանեան այրին մէջ այն այրին, ուր առաջին անգամ մարդկութիւնը հաշտուեցաւ Վստուածութեան հետ և հնչուեցաւ հրեշտակաց եւ մարդկանց բերանէն. «Փառք ի բարձունս Վստուծոյ և յերկիր խաղաղութիւն», այն այրին մէջ սեպհականութեանց բռնաբարումներ կը լինին, ուր մարդկային ազգի ժողովը մանուկը իւր երկնաւոր փառքն և մեծութիւնը թողած՝ պատեցաւ այնպիսի խանձարութով, զոր համայն աշխարհի և ոչ մի աղքատ մանուկն ունեցաւ:

Նշուած լուծեմք ուրեմն այս հասկասական առեղծուածը. Վրդեօք քրիստոնէական միութեան առթիւ տարածուած օգահնչիւն աղաղակեալուն հաւատ ընծայեմք, թէ մեր աչքի առջեւ կատարուած քրիստոնէութեան նախատիք բերող իրողութիւններուն, Վրդեօք պապական ժողովի հրաւիրագիրներուն նշանակութիւն տանք, թէ Վատիկան կրօնաւորաց պատկերապօղութեանը և եկեղեցական ընդ պատուց հրձգութեանը: Հաւատանք աւելի մեր աչքով տեսածներուն, վասն զի ասուած է. «Հաւատարմագոյն է տեսիլ աչաց քան զլուսականջաց»։ Հաւատանք մեր աչքով տեսածներուն և համարձակ տանք, որ եթէ Վրեւելեան քրիստոնէից եւ մանաւանդ Պաղեստինի վրայ իշխողն լինէր՝ ոչ թէ Օսմանեան, այլ մի որ և իցէ քրիստոնէաց տէրութիւն, վաղուց արդէն միւս քրիստոնէաց ազգերը մնաս բարեաւ տեսած էին սրբապան տեղեաց: Հաւատանք և ամենայն համազմամբ կրեմք նենք՝ քանի որ քաղաքականութիւնը կրօնի պատրուակաւ կը գործէ՝ Վրքիստոնէութիւնը դեռ շատ պիտի տագնապի և քրիստոնէից մէջ երբէք չը պիտի թագաւորէ սերը, որ Վրեւանութեան ոգին է և ազգաց հոգեւոր միութեան յօդակապը: Վրդարեւ՝ ցաւօք սրտի կը կարգանք, որ Հայաստանի մէջ բարբարոսութիւններ կը գործուին Վիւրտերու ձեռքով, բայց ամեն որ հաւաստի է որ առանց տէրութեան կամաց են եղածները, և եթէ մենք արի լինինք՝ կարող ենք՝ թէ դիմագրաւել եւ թէ բողոքելով պաշտպանութիւն խնդրել, մինչդեռ եթէ իշխողը եւ գործողը քրիստոնէայք լինէին, պիտի ասիպաւէինք միայն լուծ: Վր-

